

Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészet- és társadalomtudományi Kar

A magyar néptánc megjelenési formáinak változásai

A táncszínház

Név: Hidvégi Bence Gábor

Neptun kód: RTVJWH

Témavezető: Fuchs Livia és Lovász Irén

2022/23

Tartalomjegyzék

A kutatás hipotézise, célja	3
A kezdetek – A néprajzi gyűjtések	5
Az autentikus előadások – Az első profi együttesek	10
A táncházmozgalom megszületése	13
A táncszínház megjelenése	17
Szabadság, szerelem – Petőfi, a vitéz	25
A néptánc megjelenése más zenés-színházi előadásokban	31
A személyes élményeim	38
A kutatás konklúziója	40
Felhasznált irodalom	41
Felhasznált honlapok	42
Felhasznált képek	43

A kutatás hipotézise, célja

A kutatásom és ezzel a dolgozatom témájának a magyar néptáncot választottam. A választásom több szempont miatt esett erre a tárgyra. Először a személyes érintettség miatt, mivel immáron tizenhét éve néptáncolok amatőr együttesben, így az évek során elég sok mindent meg tudtam tapasztalni, sok élményt tudtam gyűjteni és elég közel kerültem a témához. Ezeket az élményeket, majd a személyes résznél természetesen bővebben is ki fogom fejteni.

Másodszor pedig azért gondoltam, hogy a néptáncsal, a magyar folklórral és hagyományokkal kellene foglalkoznom, mivel szerintem egyre inkább olyan területe a magyar néptánc az életnek, amely sajnálatos módon egyre kisebb figyelmet kap. Úgy vélem, hogy a magyar hagyományoknak egyik legalapvetőbb formája a néptánc, így ennek a megőrzése az utókór számára alapvető hivatás lehet. Ezt a megőrzési folyamatot szeretném segíteni.

A dolgozatom konkrét témája elég szerteágazó, de alapvetően ebből a megőrzési célból próbálom vizsgálni. A magyar néptánc minden vonatkozást ebből a célból fogom bevonni az elemzésbe. Tehát azért lesz szó a néprajzi gyűjtésekről, a táncházmozgalom megszületéséről, az első profi együttesekről, az autentikus előadásokról, a táncszínház és show elemeinek megjelenésről, a néptánc más nem feltétlenül néptáncos előadásban való alkalmazásáról, valamint a személyes érintettségről és az amatőr néptáncmozgalom helyzetéről.

A kutatásom hipotézise az, hogy alapvetően szükség van arra, hogy a magyar folklór, néptánc megőrzésre és továbbélésre kerüljön, ehhez pedig igenis szükség van a fejlődésre, a változásokra. Ezt úgy értem, hogy ebből a szempontból elengedhetetlen volt a táncszínházi elemek megjelenése, és ezzel a színreviteli hagyomány megreformálására. Sőt én azt gondolom, hogy rendkívül fontos a folyamatos megújulás. Tradíció és innováció. Ezt a két mondhatni ellentétes jelzőt lehetne leginkább használni hipotézisem szerint a magyar néptánc megjelenési módjaira és szükségességére.

A témát több szempontból, tudományágból, részterületből próbálom körbejárni, mivel nagyon nehéz egy átfogó, pontos képet adni a helyzetről, ha csak egyetlen diszciplína szerint vizsgálnám. Szóval elemzésem tartalmazni fog néprajzi, történelmi, folklorisztikai, színháztudományi- és történeti, társadalomtudományi és marketing szempontokat, elemeket is. Természetesen mindezeket csak szempontként, segítségként alkalmazom a vizsgálat során, mivel szeretnék egy minimális történelmi képet adni a témáról, majd pedig a megőrzés, és népszerűség helyzetét szeretném alátámasztani minél több példával.

Mivel a dolgozatomnak az legfőbb célja, hogy a lehető legtöbb 21. századi példát mutassak be a néptánc megjelenítéséről, így az elkészítéshez sok nagy múltú együttes Internetes honlapját is felhasználtam, mivel ott sok releváns információt tudtam találni az aktuális repertoárról, meg tudtam ismerni az adott együttes vezetőjének a hitvallását, elgondolását a néptáncról, valamint számos fényképet is találtam, amivel tudtam következtetni az előadásaik jellegére is.

Mielőtt elkezdenénk a konkrét elemzést néhány fogalmat, kifejezést szeretnék tisztázni. Az első az autentikusság. Én a dolgozatom során az autentikus kifejezést azokra az előadásokra fogom használni, amelyek folklorisztikailag hitelesek, azaz az adott tájegység, falu néptánca pontosan olyan formában jelenik meg, ahogy az a néprajzi gyűjtéseken fellelhető.

A második fogalom a táncszínház, táncszínházi elemek megjelenése. Ezt akkor használom, amikor már a hitelesség a legfontosabb szempont, azaz a néprajzi gyűjtésektől eltérnek, megjelenik az előadásokban a dramaturgia, a cselekmény, valamint már nem feltétlenül csak szimplán néptáncos előadás van, hanem valamilyen különleges témát választanak az alkotók és ahhoz használják fel a magyar néptánc lépéseit. Itt fogom még használni például a show jelleget, vagy éppen a virtuozitást, amit úgy használok, hogy a magyar néptánc különféle lépéseiből egy látványos, harsány, magával ragadó előadást hoznak létre, ami segíti majd a népszerűsítést.

Továbbá az elemzésem két fontos kifejezése a tradíció és az innováció. A tradíció kifejezést úgy használom, hogy tiszteljük a hagyományokat, a hagyományokból, a néprajzi gyűjtésekből indulunk ki, csak az innováció miatt ezek napjainkban már más formában jelennek meg. Azaz a hagyományosból merítkezik csak megjelennek a táncszínház, a show, a virtuozitás elemei, sok színes téma bemutatásával.

Dolgozatomban, amellett, hogy bemutatom a kiindulópontokat, a korai előadásokat, az elemzésem a napjaink helyzetére, a táncszínházra szeretném fektetni. Úgy gondolom, hogy azért van szükség a bevezető részekre, mivel nélkülük nem tudnánk tökéletesen megérteni a helyzetet, valamint nem lenne viszonyítási alapunk. De természetesen a táncszínházi jelleget szeretném kiemelni, mivel így a XXI. század harmadik évtizedében szerintem ennek van a legnagyobb létjogosultsága, valamint annak, hogy megvizsgáljuk, hogy milyen törekvések vannak arra, hogy a szellemi és kulturális örökségünket, a magyar néptáncot népszerű tegyék, és az utókor számára megőrizzék. Tehát dolgozatomban a bevezetés után a táncszínház, napjaink előadásaira, együtteseire szeretnék koncentrálni.

A kezdetek – A néprajzi gyűjtések

Egy néptáncról szóló elemzést nem lehet mással kezdeni, mint a gyűjtésekkel. Egyértelmű, hogy a megőrzés szempontjából ez az első és egyben legfontosabb elem. Ha nem lettek volna anno néprajzi gyűjtések, akkor mára gyakorlatilag szinte teljes egészében elveszett volna a magyar néptánc.

Először is tisztázzuk, hogy mi is az a gyűjtés. A gyűjtés annyit tesz a néptánc szempontjából, hogy a gyűjtő, a kutató a megőrzés céljából felvételeket készít, kis, elszigetelt táncosokról, akik a helyi falu táncát eltáncolják, ezáltal adatközlővé válnak, azaz annak a falunak a táncát így mutatják be, és később vele azonosítják.¹ Nézzünk rá egy példát. Molnár István, majd Martin György is elment az erdélyi Magyarvistára és a falu legkiválóbb táncgyéniségét, Mátyás István Mundruct az 1940-es, 1950-es években többször filmre vették, ezáltal ő lett a magyarvistai kalotaszegi legényes meghatározó alakja,² és ha ma valaki kalotaszegi legényest szeretne táncolni akkor előveszi ezeket a filmeket, és arról megtanulja a táncot, és így lesz az ő tánca autentikus, azaz hiteles tánc.

1. kép: Martin György Mundruccal

¹ Magyar Néprajzi Lexikon: Tánckutatás (szócikk)

² Magyar Néprajzi Lexikon: Tánckutatás (szócikk)

Az általános fogalmi bevezetés után térjünk rá a konkrét kutatók bemutatására. Az egyik, hanem a legfontosabb gyűjtő, Martin György volt, akinek a nevéhez fűződik a hazai gyűjtési mozgalom elindítása. Persze ez nem azt jelenti, hogy Martin György előtt, aki az 1950-es években kezdte kutatói pályafutását³ nem voltak gyűjtések, csak napjainkban vele azonosítják a nagy létékű fejlődést, előrehaladást és szervezeti szintre lépését.

Más szempontból mondhatjuk, hogy a 20. század elején, azaz az 1910-es, 1920-as években kezdtek néhányan a magyar néptánc felé fordulni. Ekkor még elég gyerek cipőben járt a néptánc kutatás, ha szabad így fogalmazni. Az elméleti alapot Réthei Prikel Marián munkássága jelentette,⁴ aki gyakorlatilag hosszú évtizedekre meghatározta *A magyarság táncai* című munkájával a kutatási felfogást, valamint azóta is nélkülözhetetlen kézikönyv a tánc történeti források szempontjából.

A gyakorlati kutatás, gyűjtés első fecskéi Lajtha László, Gönyey Sándor és Seemayer Vilmos voltak.⁵ Ők voltak az úttörői ennek a tudományterületnek. Miért nevezhetjük ezt az időszakot a gyűjtések hajnalának? Ekkor még nem volt intézményesített a kutatás, valamint a rögzítő médiumok, gépek is elég kezdetlegesek voltak. Először 1926-ban tudtak filmfelvételt készíteni a táncról,⁶ de még ekkor is nagyon rossz minőségben. Mindezek ellenére jelentőségük vitathatatlan hisz megteremtették és elindították a megőrzésre irányuló folyamatokat.

Egészen a második világháború végéig kellett várni arra, hogy a néprajzi gyűjtések nagy mértékű fejlődésnek induljanak. A fejlődés Molnár Istvánnak és Lugossy Emmának köszönhető.⁷ Itt egy korszak határ is húzhatunk. *Magyar tánc hagyományok* és *Magyar népi táncok* című munkáikban alapvető módszertani problémákra, nehézségekre hívták fel a figyelmet, melyekre a későbbi kutatások mondhatni alapelveként tekinthettek. Ezek a nehézségek a következők: tánc és zene összefüggésére, kapcsolatára történő lejegyzések, mozgás- és hangrögzítés együttes alkalmazása, a tánc és táncfolyamatok filmről történő leírása, és ami a legfontosabb, hogy felhívták a figyelmet a rendszerezési törekvésekre.⁸

Ezt követően rendkívül gyors fejlődésnek indult a kutatás. Az 1940-es és az 1950-es évek fordulóján több központi intézmény jött létre,⁹ azaz a kutatás intézményesült, így sokkal

³ Magyar Néprajzi Lexikon: Tánckutatás (szócikk)

⁴ Magyar Néprajzi Lexikon: Tánckutatás (szócikk)

⁵ Magyar Néprajzi Lexikon: Tánckutatás (szócikk)

⁶ Magyar Néprajzi Lexikon: Tánckutatás (szócikk)

⁷ Magyar Néprajzi Lexikon: Tánckutatás (szócikk)

⁸ Magyar Néprajzi Lexikon: Tánckutatás (szócikk)

⁹ Magyar Néprajzi Lexikon: Tánckutatás (szócikk)

magasabb kutatási és rögzítési munka kezdődhetett el. Néhány intézményt fontosnak tartok megemlíteni, ahol a fentebb említett komplex kutatási módszerek érvényesültek. Ezek az intézmények a következők voltak: Néptudományi Intézet, Magyar Táncszövetség, Népművészeti-Népművelési Intézet, MTA Népzene kutató Csoportja.¹⁰

2. kép Martin Györgyék gyűjtés közben

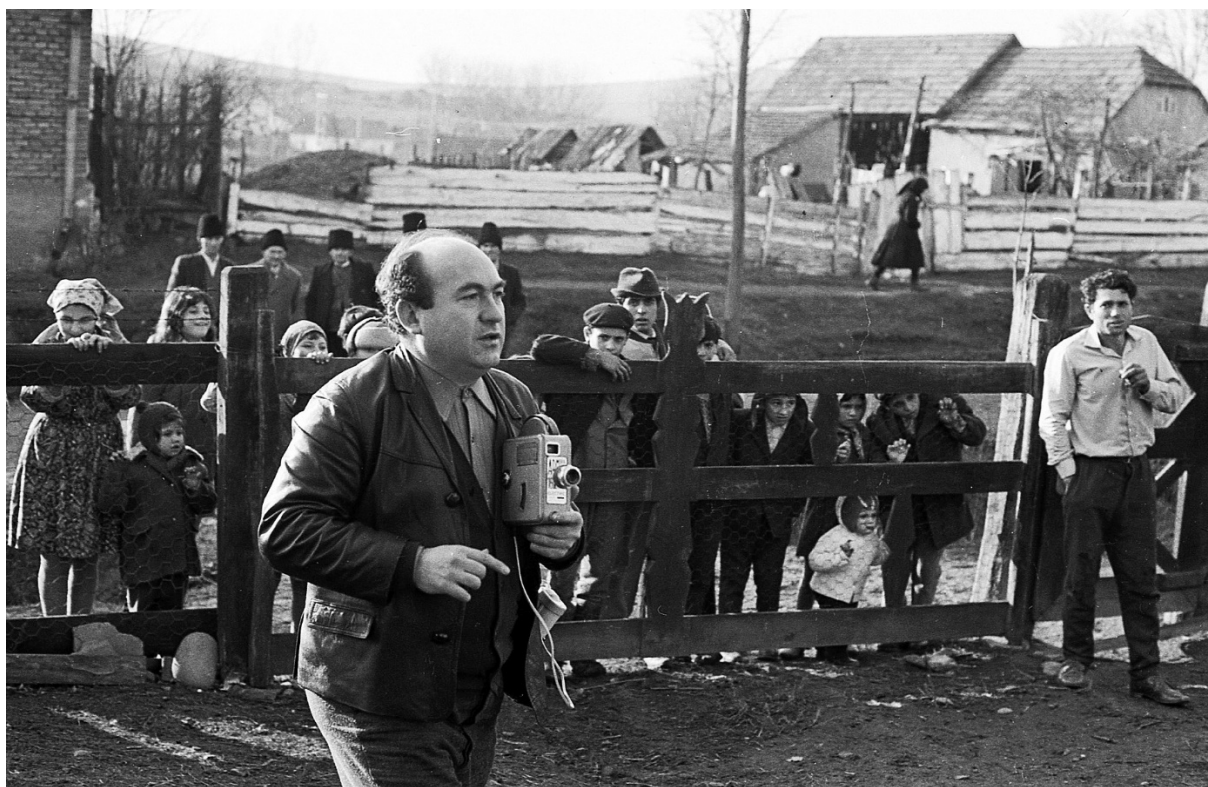
Nyugodtan mondhatjuk, hogy mára ez néptáncarchívum olyan méretű lett, hogy ez világszinten is egyedülálló és jelentős. Napjainkban a gyűjtések nagy részét az MTA Zenetudományi Intézet tárolja és gondozza, ami 130 000 méternyi filmet jelent, amiből körülbelül 20 000 méter, ami hangosfilm és mindezek mellett számos egyéb kép- és kéziratgyűjtemény megtalálható itt.¹¹

¹⁰ Magyar Néprajzi Lexikon: Tánc kutatás (szócikk)

¹¹ Magyar Néprajzi Lexikon: Tánc kutatás (szócikk)

Ebben megtalálhatóak az egész magyar nyelvterület táncai, továbbá hazai nemzetiségek táncfolklórja is, amelyet a 20. században rendszerbe kezdtek foglalni, kutatva a törvényszerűségeket, és ezáltal létrejött egy hatalmas táncarchívum.

Mielőtt tovább haladnánk az elemzésben, szerintem fontos néhány jelentősebb gyűjtőt megemlítsünk a fentebb bemutatottakon kívül. Martin György, Novák Ferenc, Foltin Jolán, Pesovár Ferenc, Tímár Sándor, Kallós Zoltán, Borbély Jolán, Andrásfalvy Bertalan.¹² Csak néhány ismertebb név a rengeteg gyűjtő közül, akiknek köszönhetően a magyar néptánc igazából megőrzésre került, és bárki számára elérhetővé váltak a magyar folklór gyöngyszemei és megteremtették a Kárpát-medence rendkívül színes néptánckultúráját.¹³ Lehet vitatkozni ezzel az állítással, de véleményem szerint a magyar néptánc a legszínesebb, legváltozatosabb néptánc az egész világban. Egyébként a legnagyobb hazai néptáncal foglalkozó szakemberek is ezt vallják. De, ami nagyon fontos, hogy ezt a kultúrát nem ismerhetnénk, ha gyűjtők ezt nem őrizték volna meg az utókór számára.

3. kép Novák Ferenc erdélyi gyűjtésén

¹² Magyar Néprajzi Lexikon: Tánc kutatás (szócikk)

¹³ Magyar Néprajzi Lexikon: Tánc kutatás (szócikk)

Felmerülhet releváns kérdésként, hogy mi lenne, ha nem lenne ez az archívum, valamint, hogy vannak-e még adatközlők, akiktől lehet autentikus néptáncot tanulni és akiket lehet még rögzíteni. Nagyon nehéz a történelemben olyan kérdésekre válaszolni, hogy mi lett volna, ha de szerintem jelen esetben nem olyan bonyolult a válaszadás.

Ha ez a gyűjtés nem történt volna meg az előző évszázad során, akkor valószínűleg a magyar folklór rendkívül szegényes lenne és a magyar kultúra színes elemei elvesztek volna, és a feledés homályába merültek volna. Akkor sajnos ezeknek a táncoknak csak nagyon kis szeletét ismernénk. Ráadásul azokat, amiket ismerünk azokat is csak nagyon felszínesen. Például, ha nem gyűjtjük fel a kalotaszegi adatközlők táncát a különböző kis falukban, külön Mérában vagy Visában, akkor ismernénk egy általános kalotaszegi táncot, ami rendkívül messze állna a valóságtól, a hagyománytól.

Tehát nem kérdés, hogy a gyűjtők munkája és korszakalkotó, valamint hagyományteremtő és megőrző tette vitathatatlan. Azért is, mert mivel évtizedek teltek el a gyűjtések jelentős részétől, így most a 2020-as években gyakorlatilag hiába mennénk el ezekbe a kis falukba, mivel már szinte sehol sem élnek az adatközlők, így nem tudnánk felgyűjteni semmit. Természetesen ez is egy általános megállapítás, és ahogy az lenni szokott mindig vannak kivételek. Azt kell mondani, hogy azért most is van még néhány adatközlő egy-két elszigetelt faluban, de már csak csekély számban.

Így, ha most kezdenénk el gyűjteni, így egy teljes évszázaddal később ahhoz képest, amikor valóban elkezdődött, akkor egy teljes évszázad termésével lennénk szegényebb és csak néhány adatközlő táncát tudnánk csak rögzíteni.

Az autentikus előadások – Az első profi együttesek

A néptáncos gyűjtések nagy korszakával egyidőben megalapították az első professzionális néptáncgyütteseket, akik színházi előadásokat hoztak létre a magyar kultúra közvetítésének céljából. Tehát az alapítások középpontjában szintén a megőrzés állt.

Számomra egyértelmű, hogy ezen profi együttesek nélkül is sokkal szegényebbek lennének, és sokkal nehezebb lenne a megőrzés és közvetítés kérdése. Az ő közbenjárásuknak köszönhetően a nagyközönség számára is elérhető közelségbe került a magyar néptánc.

Az első együttes a Honvéd Együttes volt 1948-ban¹⁴, a második pedig a Magyar Állami Népi Együttes 1950-ben.¹⁵ Ők voltak az első fecskék. Ezek a táncgyüttesek a mai napig professzionális módon működnek és gyakorlatilag több, mint hetven esztendője töltenek be meghatározó és elvülhetetlen szerepet a megőrzés szempontjából.

4. kép Honvéd Együttes

Fontos leszögezni az elemzésem szempontjából, hogy ezek az együttesek egyértelműen az autentikus, felgyűjtött néptáncot próbálták a színpadon megjeleníteni és megőrizni.¹⁶ Ezt azért nagyon fontos megállapítani, mivel ebben lesz majd változás, ahogy haladtak előre az évtizedek és az elemzésem során is majd erre próbálok rávilágítani.

¹⁴ 60 éves a Honvéd Táncszínház, színház.hu

¹⁵ Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez IV. kötet, 79. oldal

¹⁶ Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez IV. kötet, 89-90., 94-95. oldal

Mondhatjuk, hogy azzal a céllal jöttek létre, hogy a magyar néptánc, népdal, népzene kincseit felkutassák, ezeket ápolja, eljuttassa és megszerettesse a magyar közönséggel, és más népekkel is megszerettesse. Azaz az autentikus felé fordultak, ahogy ezt hipotézisemben is feltételeztem.

De ezen a ponton egy kicsit igazából ellen kell mondani például a Magyar Állami Népi Együttes hitvallásának és az én hipotézisemnek is. Tehát nem teljesen igaz, hogy ezek autentikus, hiteles előadások voltak. Természetesen a 21. századi előadásokhoz képest így is nagy kontraszt, amit majd a következő fejezetben kifejtek, de nem feltétlenül, akkora, mint amekkorát az ember a kutatás elején feltételez.

Szóval igazából, amit szocializmus idején magyar néptáncként, és népművészetként bemutattak, az nem teljesen volt hiteles.¹⁷ Igazából egy hamis kép alakult ki. Egy hamis, nem valós romantikus kép¹⁸ alakult ki. Többször előfordult, hogy pont a lényegről irányította el a figyelmet. Azaz nem mindig a tiszta, ősi néptánc, dalok, képek, szokások jelentek meg a színpadon.¹⁹

Sőt mi több kialakítottak egy nem teljesen valós képet, amit a világ felé is közvetítettek. Igazából ez mind a Honvédra, mind pedig az Államira is érvényes volt. Sokat jártak turnézni külföldre, ahol kialakították a gulyás, a csikós, és a huszár hamis romantikus képét.²⁰

Ha ebbe a huszárképbe belegondolunk, akkor lehet, hogy nincs is akkora különbség napjaink bemutatói és az 1950-es, 1960-as évek előadásai között, ugyanis ez a huszár vonatkozás ma is rendkívül népszerű nem csak hazánkban, hanem a nagyvilágban is, és még sokszor a fentebb említett képekkel azonosítanak minket.

Természetesen azért ez nagyon általánosítás. Azért az akkori profi lét és előadások nagy mértékben eltértek a napjainkétól. Ezek az előadások azért mégis közelebb jártak az adatközlők gyűjtéséhez, és a következő fejezetben bemutatásra kerülő modern táncszínházi elemek még nem jelentek meg, de ez egyáltalán nem azt jelenti, hogy nem volt dramaturgia csak azok inkább a népszokásokból táplálkoztak.²¹

Nézzünk egy példát. Az Állami Népi Együttes egyik első előadása az *Ecseri lakodalmas* volt,²² amiben tény, hogy van történetmesélés, de nem egy show jellegű produkció, hanem

¹⁷ Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez IV. kötet, 111-112. oldal

¹⁸ Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez IV. kötet, 111-112. oldal

¹⁹ Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez IV. kötet, 111-112. oldal

²⁰ 60 éves a Hondéd Táncszínház, színház.hu

²¹ Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez IV. kötet, 123-124. oldal

²² Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez IV. kötet, 95-96. oldal

népszokásra, azaz a lakodalomra támaszkodó néptáncelőadás. Ebben az előadásban is jól látszik, amiről szerencsére van archív felvétel, hogy azért sokkal közelebb van az autentikus, hiteles, adatközlő által feltáncolt tánchoz és nem a show a lényeg.

5. kép Magyar Állami Népi Együttes: *Ecseri lakodalmas*

Persze ez sem azt jelenti, hogy nem akart minél nagyobb közönséget bevonítani és népszerű lenni, éppen ellenkezőleg, de az 1950-es évek elején magában már az is egyedi volt, hogy létrejön egy profi együttes és magas színvonalon készít a magyar néptáncból színházi előadásokat, és nem kellett annyira elmenni a show jellegbe, mert még volt érdeklődés a tánc ilyen formájú bemutatása iránt.

Tehát fontos következtetés, hogy valamelyest árnyalni kell azt a képet, hogy régen, a kezdeti időben minden hitelesebb, autentikusabb volt napjaink előadásihoz képest. Akkor kevésbé a

puszta show volt a lényeg, hanem hogy a magyar néptánc a színpadon is megjelenjen, és ezzel széles körhöz eljusson és a megőrzést segítse, amihez természetesen elengedhetetlen volt, hogy az alkotók némi dramaturgiát adjanak neki, és egy kicsit alakítsanak az eredeti felvételeken. De mindezek alapja az autentikus néphagyomány volt. Szóval nem feltétlenül csak az autentikusság szempontjából lehet összehasonlításokat végezni, hanem a show és a dramaturgia szempontjából.

Bár mindezek ellenére, azt nagy általánosságban azért ki lehet jelenteni, hogy a legtöbb esetben a korai előadások még akkor is, ha romantikus képet mutattak be, azért egy kicsit közelebb jártak az autentikus magyar néptáncához, mint a mai show jellegű néptáncelőadások.

A táncházmozgalom megszületése

Mielőtt folytatnánk az előadások vizsgálatát a kronologikus elemzés szempontjából a táncházmozgalom megszületéséről kell beszélni. Ez legalább annyira releváns, és fontos a megőrzés szempontjából, mint az első profi együttesek megjelenése, a magyar néptánc színházi térnyerése.

A magyar táncházmozgalom története immáron fél évszázadra nyúlik vissza. Az első táncházat 1972 tavaszán tartották Budapesten Sebő Ferenc, Novák Ferenc, Halmos Béla és Martin György vezetésével²³, tehát a kor legnagyobb és legjelentősebb néptáncosaival, népzeneészeivel. A zenét a legendás Muzsikás együttes szolgáltatta,²⁴ a házigazda pedig a Bihari Együttes volt.²⁵

²³ Táncház50, 34. oldal

²⁴ Táncház50, 34-35. oldal

²⁵ Táncház50, 34-35., 39. oldal

6. kép Az első táncház

A szervezésben és a táncház fejlődésében, ahogy az általában lenni szokott két álláspont alakult ki. A vita arról, szolt, hogy ki legyen a célközönség, azaz kiknek csináljunk táncházat. Az egyik álláspont, amit a Bihari Együttes támogatott az volt, hogy továbbra is csak privát és szakszerű táncházakat kellene tartani,²⁶ kizárva ezzel a társadalom azon részét, akkor csak érdeklődik a néptánc iránt, de magát a táncot nem tudja. Szerintem ez az elgondolás több sebből vérzik, hisz maga az eszmeiség veszett volna el, ha ez az oldal győz. Pont az a lényeg, hogy minél több emberhez eljusson a folklór és az így megőrződjön.

Végül hosszú távon a másik álláspont valósult meg, azaz kinyitották a táncházak kapuit, ajtóit és csak gyakorlatilag bárki, aki táncolni szeretett volna, meg akart ismerkedni a magyar kultúrával szívesen csatlakozhatott és táncolhatott, függetlenül attól, hogy ő milyen szinten áll a tánctudással.²⁷ Ezeket a táncházak már a Bartók Együttes vezette, Tímár Sándor, Sebő Ferenc, Halmos Béla és Martin György hathatós támogatásával.²⁸

A történeti bevezetés után fontosnak tartom, hogy tisztázzuk, hogy mi is az a táncház. Ezt legjobban Halmos Béla táncházról alkotott jellemzésével lehet a legkönnyebben megtenni. A

²⁶ Táncház50, 36. oldal

²⁷ Táncház50, 36-37., 41. oldal

²⁸ Táncház50, 36.37. oldal

tánc ház egy közösségi, szórakozási forma, nem pedig egy produkció, amelyben mondhatjuk, hogy a néptánc és népzene eredeti, hagyományos formájában jelenik meg. A néptánc, és népzene már tudományosan, kutatások alapján hagyományozódik, és kerül bele a tánc házak programjába, repertoárjába, nem pedig ösztönösen. A mozgalom gyakorlatilag kis közösségek összessége, ahol a résztvevők már nem a profik tökéletesen megszerkesztett produkcióit nézik, hanem tevékenyen részesei a folyamatoknak, azaz tanulják a táncot, a zenét, ami egyáltalán nem egy rövid folyamat, de ez a tanulási folyamat örömmel tölti el őket. Valamint megjelennek más nemzetiségek, népcsoportok folklórja is a tánc házak során.²⁹

A rendszerváltás előtt az 1970-es, 1980-as években leginkább még a fővárosra koncentrálódott a mozgalom, itt volt a három legjelentősebb helyszín.³⁰ Természetesen ez nem azt jelenti, hogy vidéken elszórva még nem voltak tánc házak, csak ezek még nem voltak olyan jelentősek, mint amilyenek a szocializmus után lesznek.

Budapesten három fő helyszínen zajlottak hivatalos, rendszeres, szervezett tánc házak. A Fővárosi Művelődési Ház, A Budapesti Műszaki Egyetem R-klubja, és a zuglói Kassák Művelődési Ház adott otthont tánc házaknak.³¹

Fontosnak tartom a hatás megvizsgálását a megőrzés szempontjából. Vajon mennyiben járult hozzá a tánc házmozgalom a megőrzéshez? A válasz egyszerűen, annyi, hogy rendkívül nagy mértékben, mivel eddig soha nem látott mértékben jutott el a társadalomhoz, sőt ezek az emberek, ahogy már fentebb is említettem nem csak passzív figyelői voltak, hanem aktív részesei is, akik a tanulás szintjén is elkezdtek foglalkozni a magyar hagyományokkal.

Az első tánc ház megtartása után hitetetlen fejlődésnek indult a mozgalom, és ez hatást gyakorolt a néprajzi gyűjtések további fejlődésére is,³² mivel az amatőr táncosok a tánc házak öröme felbuzdúlva elindultak gyűjteni. Rengeteg ilyen amatőr gyűjtő és táncos indult el a kis falvakba, országhatáron túlra is,³³ például Erdélybe, hogy megismerkedjenek azokkal az adatközlőkkel személyesen, akiknek a táncát a tánc házakban elkezdték megtanulni.

Szerintem ez a legszebb és legfontosabb a hatások vizsgálata során. Tehát impulzust, motivációt kaptak akár a városi fiatalok is, hogy ellátogassanak egy erdélyi, vagy székelyföldi kis, elszigetelt falucskába megismerkedjenek a helyi idős táncosokkal. De az ilyen mondhatni

²⁹ Tánc ház50, 41-43. oldal

³⁰ Tánc ház50, 41., 43. oldal

³¹ Tánc ház50, 41., 43. oldal

³² Tánc ház50, 79-89. oldal

³³ Tánc ház50, 79-89. oldal

tanulmányi utak során nem csak a tánccal találkoztak, hanem a tágabb értelemben vett magyar kultúra gyöngyszemeivel, a történelmi emlékekkel, megismerték az erdélyi falusi életmódot, és ezeket sokszor fel is gyűjtötték, tehát az utókor számára is elérhetővé tették.

Sajnos szerintem ma már ez elképzelhetetlen lenne, hogy a táncház a városi fiatalság egyik legkedveltebb szórakozási formája legyen, és úgy érezzék, hogy van annak létjogosultsága és fontossága, hogy nagy tömegben kimenjenek terepre és azzal a céllal, hogy megismerkedjenek a magyar kultúra adatközlőivel.

A táncház mozgalom korábban említett jelentőségét és az álláspontomat a rendszerváltás utáni tovább élésével szeretném alátámasztani. A rendszerváltás után nemzetközi léptéket öntött a magyar táncházmozgalom, és a világ folkloristáinak egyfajta példaként szolgált.³⁴

7. kép Táncház a 21. században

Először is Magyarországon intézményi kereteket kapott rendkívül széles körben. Elindult a Magyar Táncművészeti Egyetemen a néptánc szak,³⁵ népzenei iskolák jöttek létre, elsők között az Óbudai népzenei iskola,³⁶ a néptáncoktatás órarendi tárgy lett az általános iskolákban, hivatalos magazinja és honlapja lett, valamint rengeteg szakmai rendezvény indult amatőr

³⁴ Táncház50, 91. 138-139. oldal

³⁵ Táncház50, 197-203. oldal

³⁶ Táncház50, 197-203. oldal

táncgyűtteseknek, úgy, mint az Antológiák, országos Minősítők, hatalmas táncháztalálkozók Budapesten a Papp László Sportaréában, és Szóló- és Párostáncversenyek.³⁷

Másodszorban térjünk át a nemzetközi helyzetére, ami szintén jelentős. A nagy profi együttesek jártak külföldi turnékra, valamint a hazai táncos vezetőréteg a táncház formáját is bemutatta külföldön, így például olyan helyeken, ahol nagy számban élnek magyarok, magyar származásúak meghonosodott a táncház.³⁸ Például Ausztráliában, az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában, Dél-Amerikában, Japánban, vagy éppen Nyugat-Európában is elterjedtek a táncházak, az amatőr magyar néptáncsal és népzenevel foglalkozó együttesek, ahol gyakran előfordul, hogy nem csak magyar származású tagok vannak, hanem esetleg a magyar származású személy családja, barátai is aktívan részt vesznek a magyar hagyományok megőrzésében.³⁹

Sőt, ami legalább nagy eredmény, hogy a magyar táncházmozgalom 2011 óta az UNESCO az emberiség szellemi kulturális örökségének része.⁴⁰ Tehát a legmagasabb nemzetközi szinten kapott elismerést, hogy a mozgalomnak valóban volt és lesz is létjogosultsága, és vitathatatlan és elévülhetetlen eredményeket tud felmutatni a magyar folklór megőrzésével kapcsolatban.

A táncszínház megjelenése

A táncmozgalmi kitekintés után térjünk vissza a színpadi megjelenési módok vizsgálatához. Nagy általánosságban elmondható, hogy a profi együttesek alapításától a rendszerváltásig inkább az autentikusabb előadások voltak a jellemzőbbek, majd 1990 után kinyílt a világ és a magyar néptánc színpadi megjelenése is nagy változásnak indult.

Természetesen ez egy nagy általánosítás, hogy csak a rendszerváltás után indult el a változás, született meg a táncszínház. Nyilván széles körben mondhatjuk, hogy ez a kijelentés igaz, mivel a nagy változás elindulása ekkorra tehető, de azért már jóval korábban a 70-es, 80-as években is voltak már bőven táncszínházi jellegű kísérletek csak éppen még nem voltak annyira

³⁷ Táncház50, 117., 197. oldal

³⁸ Táncház50, 153-165. oldal

³⁹ Táncház50, 153-165. oldal

⁴⁰ Táncház50, 197-203. oldal

elterjedve és nem voltak annyira népszerűek, mint amennyire ez a 90-es években elindult és utána népszerűek lettek.

Ha az elmúlt harminc esztendő profi együtteseit kell számba vennünk akkor egyértelműen három meghatározó együttesről kell beszélnünk, azaz Magyar Állami Népi Együttesről, a Honvéd Együttesről, ami 2014 óta Magyar Nemzeti Táncegyüttes néven működik,⁴¹ valamint a Duna Művészegyüttesről. Voltak és vannak más próbálkozások is, de ez az három együttes, amely évtizedek óta meghatározza a magyar néptánc színpadi megjelenését, országosan ismertek és a világon jártak és járnak is turnézni.

Az elemzés ennek a részében a táncszínház megjelenésére szeretném ráirányítani a figyelmet. Az elmúlt harminc év során sokat változtak a profi együttesek bemutatói. Egyértelműen látszik, hogy elindultak a dramaturgia, show, a művészkedés felé, amit nem negatív, vagy pejoratív értelemben használok.

Vajon miért jelentek meg a show elemei? Ezt is megőrzés szempontjából szeretném megindokolni. Természetesen a rendszerváltás után nagyban változott meg a történelmi, társadalmi, politikai helyzet hazánkban. Sok kapu nyílt ki, más kultúrák könnyebben tudtak betörni és népszerűséget szerezni, tehát sok volt az új inger, és a hatás. Ez egyúttal azt eredményezte, hogy az eddig töretlenül fejlődő táncművelés, valamint a klasszikusnak mondható néptáncbemutatók népszerűsége csökkenni kezdett. Erre a tendenciára kellett a szakmának valamit reagálni. Ez a reakció az innováció volt. Tehát úgy vélték, hogy az előadásokban nagyobb hangsúlyt kell fektetni a történetmesélésre, vagy éppen a show elemeire. Ezeket az előadásokat nevezem én és a szakma is táncszínházi jellegű előadásoknak.⁴²

Természetesen ahogy haladtunk előre az időben és jöttek az újabb és újabb kihívások, valamint a technikai újítások további változásokra lehetünk figyelmesek. Többször előfordul már, hogy nem csak népi témához, népszokáshoz kapcsolódó előadások születnek, hanem valami világi, társadalmi, történelmi témához, problémához készül előadás⁴³. Hogy csak egy példát mondjak a Duna Művészegyüttes a gulágot,⁴⁴ mint jelenséget és történelmi tényről jelenített meg a színpadon a magyar néptánc segítségével. A rendszerváltás előtt elképzelhetetlen volt, hogy ilyen jellegű előadások szülessenek a magyar néptánc felhasználásával.

⁴¹ Magyar Nemzeti Táncegyüttes: Magunkról (honlap)

⁴² Táncszínház20

⁴³ Duna Művészegyüttes: Története (honlap)

⁴⁴ Duna Művészegyüttes: Repertoár (honlap)

Az általános áttekintés után szeretném külön-külön bemutatni a három együttest ugyanis a jelenlegi repertoárban és stílusban, és a hagyományok színrevitelében azért vannak jelentősnek mondható különbségek.

A sort a Magyar Állami Népi Együttessel kezdem, ami ebben a formájában gyakorlatilag 70 éve az egyik legkomolyabb hazai együttesként működik. Jelenlegi vezetője a Harangozó Gyula díjas, érdemes és kiváló művész Mihályi Gábor⁴⁵, művészeti vezetője pedig a Liszt Ferenc díjas prímás Pál István Szalonna.⁴⁶ Állandó játszóhelyük 2001 óta a Hagyományok Háza.⁴⁷ Irányításuk alatt már a 2000-es évek elejétől egy új impulzusokkal teli művészeti munka kezdődött. Aktualításra, korszerűsésre irányult a törekvés, de ami nagyon fontos, hogy mindezt a múlt abszolút tisztelete mellett tették, azaz megszületett egy új, korszerű néptáncszínház.⁴⁸

8. kép Magyar Állami Népi Együttes

Ezek az előadások már változatos műfajokban kerültek bemutatásra. Természetesen voltak olyan előadások, amikben ilyen életképszerűen kerültek bemutatásra a különböző tájegységek táncai, de mindezek mellett megjelentek történelmi táncokat a színpadra alkalmazó úgynevezett

⁴⁵ Magyar Állami Népi Együttes: Az Együttesről (honlap), Végtelen motívum. Hetvenéves a Magyar Állami Népi Együttes

⁴⁶ Magyar Állami Népi Együttes: Az Együttesről (honlap), Végtelen motívum. Hetvenéves a Magyar Állami Népi Együttes

⁴⁷ Magyar Állami Népi Együttes: Az Együttesről (honlap), Végtelen motívum. Hetvenéves a Magyar Állami Népi Együttes

⁴⁸ Magyar Állami Népi Együttes: Hitvallás (honlap), Végtelen motívum. Hetvenéves a Magyar Állami Népi Együttes

historikus előadások is, valamint a táncos anyanyelvet új kontextusba helyező világzenei inspirációjú látványos előadások is.⁴⁹

Korábban említettem már a művészkedés jelzőt, amit nem negatív értelmében használok. Egyértelmű, hogy az Államhoz nagyban lehet kapcsolni a művészet, művészkedés jelzőket ugyanis ők ebben a fejlődésben inkább a művészi jelleg felé kezdtek elmenni.⁵⁰ Az alapként vett néptáncot, olyan zenékkal, színekkel, mozdulatokkal, fényekkel, és koreográfusi elgondolásokkal fűszerezik, amiből egy rendkívül magas színvonalú és elgondolkodtató előadás születik. Ilyen volt a legutóbbi fontos bemutatójuk is a tavaly a Szegedi Szabadtérin is játszott *Tánc-ünnep*, amivel az együttes fennállásnak 70 évét ünnepelték.⁵¹

Tehát itt a show nem a mai értelemben vett erőteljes, virtuóz táncban, hangos lépésekben, zenében és egységes közös táncolásban jelenik meg, hanem ebben a művészi jellegben jelenik meg, és kap új jelentést és megformálási módot.

A bemutatást a Duna Művészegyüttessel szeretném folytatni. Az együttes 1957-ben alapult, jelenlegi vezetője a Harangozó Gyula díjas Juhász Zsolt.⁵² Valamelyest kapcsolatba lehet hozni az Állammal, mivel az ő esetükben is a művészi jelleg meghatározó, de még jobban, mint az Államinál.⁵³

Az együttes ars poeticája, hogy minél szélesebb rétegben felkeltse a közönségben a néptánc iránti érdeklődést.⁵⁴ Itt fontos megállni és leszögezni, hogy maguk is ezt vallják, tehát azok, akik azt gondolják ilyen kifacsart és az autentikustól nagy mértékben eltérő előadások már nem a magyar néptáncot közvetítik és népszerűsítik, azoknak szerintem nincs igaza, az együttesek célkitűzéseit figyelve. Lehetetlennek tartom, hogy a szakma legkiválóbbjai ne a megőrzés és népszerűsítést szolgálnának, amikor innovációs eszközökkel nyúlnak a saját együttesük repertoárjukhoz. Tehát igenis elkerülhetetlen, hogy a magyar néptánc színrevitele is haladjon a korral, és ha az alkotók tiszteletben tartják a hagyományokat és azt maivá teszik, akkor semmilyen főben járó bünt nem követnek el, sőt a magyar kultúra érdekeit követik.

⁴⁹ Magyar Állami Népi Együttes: Hitvallás (honlap), Végtelen motívum. Hetvenéves a Magyar Állami Népi Együttes

⁵⁰ Magyar Állami Népi Együttes: Hitvallás (honlap), Végtelen motívum. Hetvenéves a Magyar Állami Népi Együttes

⁵¹ Magyar Állami Népi Együttes: Repertoár (honlap)

⁵² Duna Művészegyüttes: Társulat (honlap)

⁵³ Duna Művészegyüttes: Történet-Hitvallás (honlap), Eleven történet. A Duna Művészegyüttes és előadóegyüttese

⁵⁴ Duna Művészegyüttes: Történet-Hitvallás (honlap), Eleven történet. A Duna Művészegyüttes és előadóegyüttese

Visszatérve a Dunára, talán ők azok, akik legnagyobb mértékben rugaszkodnak el a tradicionális színreviteltől. Azt vallják, hogy az a céljuk, hogy ledöntsék a műfajjal kapcsolatos sztereotípiákat, és ráébresszék a nézőket a műfaj, azaz a magyar néptánc sokarcúságára, sokszínűségére, és ami legfontosabb, hogy ennek a művészi kifejezőerejére.⁵⁵

9. kép Duna Művészegyüttes

Az alkotók szerint a műfaj nagyon is alkalmas arra, hogy érzelmeket és értékeket fejezzon ki, és komplex, egységes történeteket jelenítsen meg.⁵⁶ Mondhatjuk, hogy a társulat a hazai néphagyomány hiteles, de nyitott és figyelemfelkeltő megjelenítésére törekszik, tehát produkcióira egyszerre jellemző a hagyományőrzés és a művészi kísérletezés.⁵⁷

A Duna Művészegyüttes gyakran lép fel a 2001-ben alapított Nemzeti Táncszínházban,⁵⁸ ami gyakorlatilag minden mai, kortárs táncegyüttes és műfaj otthona.⁵⁹ Ezen létesítmény megalapítása is nagyban hozzájárult szerintem, hogy az együttesek elindultak a fejlődés és a

⁵⁵ Duna Művészegyüttes: Történet-Hitvallás (honlap), Eleven történet. A Duna Művészegyüttes és előadóegyüttese

⁵⁶ Duna Művészegyüttes: Történet-Hitvallás (honlap), Eleven történet. A Duna Művészegyüttes és előadóegyüttese

⁵⁷ Duna Művészegyüttes: Történet-Hitvallás (honlap), Eleven történet. A Duna Művészegyüttes és előadóegyüttese

⁵⁸ Táncszínház20

⁵⁹ Táncszínház20

kísérletezés útján, ahogy ezt a Duna is tette, ami általában a Tánszínházban olyan előadásokat mutat be, amely ötvözi a magyar néptáncot és a kortárs táncot, de mindezt abból a célból, hogy a néptánc minél szélesebb körben megismerhető legyen.⁶⁰

A bemutatást azzal a Magyar Nemzeti Táncegyüttessel szeretném zárni, amely korábban, 2014 előtt Honvéd Együttes néven működött és szintén az elmúlt hetven egyik legmeghatározóbb együttese. Esetükben is nagy jelentősége van az innovációnak, de egy kicsit másképp jelenik ez meg, mint a korábbi két társulatnál. Nyugodtan mondhatjuk, hogy más irányt vettek és máshogy próbáltak választ adni a modern, rohanó világ kihívásaira.

Az együttes vezetője a Kossuth-díjas Zsuráfszky Zoltán és felesége, Zs. Vincze Zsuzsanna.⁶¹ Náluk jelennek meg leginkább a show elemei, azaz a virtuóz, látványos tánc, zene, koreográfia.⁶² Az együttes célja, küldetése, hogy megőrizték a Kárpát-medence néptáncait, népzeneit és ezt a közönséghez eljuttassák. Azaz a nemzeti örökségünk ápolása, megőrzése, és széles nyilvánosság elé tárása.⁶³

10. kép Magyar Nemzeti Táncegyüttes

Jól látszik tehát, hogy mindhárom nagy együttes esetében a cél nagyjából ugyanaz, csak maguk az eszközök, vagy éppen a prezentálási formák az eltérőek. Szóval ezek alapján még egyszer

⁶⁰ Duna Művészegegyüttes: Történet-Hitvallás-Repertoár (honlap)

⁶¹ Magyar Nemzeti Táncegyüttes: Társulat (honlap)

⁶² Magyar Nemzeti Táncegyüttes: Magunkról (honlap), Honvéd Együttes – 70 év művészet és történelem

⁶³ Magyar Nemzeti Táncegyüttes: Magunkról (honlap), Honvéd Együttes – 70 év művészet és történelem

szeretném leszögezni és a hipotézisemet megerősíteni, hogy igenis szükséges az innováció a tradíciók, a nemzeti örökség megőrzésének szempontjából.

Visszatérve a Nemzetire a repertoárjuk rendkívül színes. Találkozhatunk nagy formátumú történelmi táncjátékokkal, ahol például a kiegyezés vagy éppen az 1848/49-es forradalom és szabadságharc történéseit mesélik el a néptánc segítségével.⁶⁴ De ugyanúgy része a repertoárnak az autentikus folklórműsorok, az *Élő Tánc Archívum* sorozatuk, ahol egy-egy órában az autentikus néptáncot mutatják be, például a *Kalotaszegit* vagy éppen a *Bonchidait*.⁶⁵ Megjelennek dramatikus táncszínházi előadások, mint például *A hűtlen feleség* vagy *Drakula utolsó tánca*, valamint mesedarabok bemutatása is, például a *Csipkerózsika* vagy a *Tündérmese*.⁶⁶

Mindezek mellett fontosnak tartom megemlíteni, hogy a Magyar Nemzeti Táncegyüttes más, alapvetően nem táncos előadásokban is részt vesz. Ezt úgy értem, hogy dramatikus színházi előadásokban is megjelenik, mint táncos közreműködő, ezzel is a magyar néptáncot népszerűsítve.⁶⁷ Az együttesnek van egy közös alkotói folyamata a Nemzeti Színházzal,⁶⁸ mivel már három jelentősnek mondható, nemzeti bemutatóban is táncoltak. A táncos háttért biztosították az *Egri csillagok*, a *Körhinta* és a *Csíksomlyói passió* című előadásokhoz, melyeket Vidnyánszky Attila rendezett és a koreográfiát Zsuráfszky Zoltán készítette.⁶⁹

Ez a művészei kooperáció jól mutatja, hogy egy profi együttes segítségével a magyar néptánc az ország legrangosabb színházaiban, színpadjain is megjelenhet és nem csak önmagában, hanem egy cselekmény központú előadás szerves elemeként, ezzel járulva hozzá a népszerűsítéshez és a megőrzéshez.

⁶⁴ Magyar Nemzeti Táncegyüttes: Repertoár (honlap), Honvéd Együttes – 70 év művészet és történelem

⁶⁵ Magyar Nemzeti Táncegyüttes: Repertoár (honlap), Honvéd Együttes – 70 év művészet és történelem

⁶⁶ Magyar Nemzeti Táncegyüttes: Repertoár (honlap), Honvéd Együttes – 70 év művészet és történelem

⁶⁷ Nemzeti Színház: Repertoár (honlap)

⁶⁸ Nemzeti Színház: Repertoár (honlap)

⁶⁹ Nemzeti Színház: Repertoár (honlap)

11. kép Egri Csillagok és a Magyar Nemzeti Táncegyüttes

Egyszóval szeretném megerősíteni a hipotézisemet, hogy van létjogosultsága a táncszínház és a néptánc kapcsolatának, és valóban szükséges a múlt, és a hagyomány tiszteletben tartása mellett, hogy innovációt eszközöljünk, és kísérletezzünk, hogy a magyar kulturális örökségünk továbbra is népszerű legyen és megőrződjön az utókor számára.

Bár azt még érdemes megállapítani, hogy minden próbálkozás és siker ellenére még mindig tapasztalható valamiféle népszerűség vesztés, szóval el tudjuk képzelni, hogyha az alkotók nem nyitottak volna, akkor most milyen tragikus helyzetben lenne a magyar néptánc. Ezt az utat kell folytatni, és a folyamatosan erősödő kihívásokra pedig magas színvonalú, értéket közvetítő előadásokkal kell reagálni, hogy a megőrzés megmaradjon.

Szabadság, szerelem – Petőfi, a vitéz

A dolgozatom következő fejezetében szeretnék bemutatni, és elemezni egy olyan előadást, amely a fentebb említett táncszínházi jellemzőknek megfelel, így ezzel próbálom alátámasztani az állításaimat.

Az általam választott előadás a Magyar Nemzeti Táncegyüttes *Szabadság, szerelem – Petőfi, a vitéz* című előadása, melyet 2022-ben mutattak be a Szegedi Szabadtéri Játékokon,⁷⁰ ezzel elindítva a Petőfi emlékévet. Azért választottam ezt az előadást, mivel rendkívül kortárs példa, és a változások, az elemek szerintem tökéletesen érthetőek, és láthatóak lesznek általa, mivel rendkívül színes a példák tárháza.

Először is vizsgáljuk meg a témaválasztást. Az előadás középpontjába Petőfi Sándor élete, irodalmi munkássága, és forradalmi szerepvállalása kerül,⁷¹ tehát nem egy népszokást, népi témát dolgoz fel, hanem egy irodalmi-történelmi alakot választ. Egyszóval jól látszik, hogy a néptánc segítségével jelen esetben egy kétszáz éve született nagy költő életét is el lehet mondani, el lehet táncolni.

Ebből következik, hogy gyakorlatilag bármi lehet egy néptánc előadás témája, ahogy például a hazai kortárs balett társulatok esetében is van. Mondhatjuk, hogy a profi néptáncgyüttesek reagáltak a kihívásokra, a kortárs balett térnyerése és a néptánc előadásokba beleemelték a hétköznapi, történelmi, világi témákat is, hogy színesebbek és ezáltal népszerűbbek legyenek, és így a néptánc fennmaradását segítsék.

Én úgy gondolom, hogy teljesen érthető ez az irányvonal, és jelen esetben, a Petőfi előadás során ez tökéletesen meg is tudott valósulni. A tánc, a zene, az irodalmi művek, és az életszakaszok egyensúlyba és fúzióba kerültek, tehát nyugodtan mondhatjuk, hogy igenis van létjogosultsága az ilyen előadásoknak, mivel egyszerre népszerűsíti, és mutatja be a magyar néptáncot, valamint az egyik legnagyobb magyar költőnk, Petőfi Sándornak a verseit, és prózai alkotásait. Tehát nem csak a néptáncot hivatott népszerűsíteni, hanem az irodalmat is.⁷²

A következőkben vizsgáljuk meg a korábban említett harmóniát. A bemutató előtt természetesen az volt a legnagyobb kérdés, hogy hogyan fog működni a vers és a tánc együtt. Petőfi szerepére Herczegh Pétert, a Nemzeti Színház színművészt kérték fel,⁷³ aki amellet,

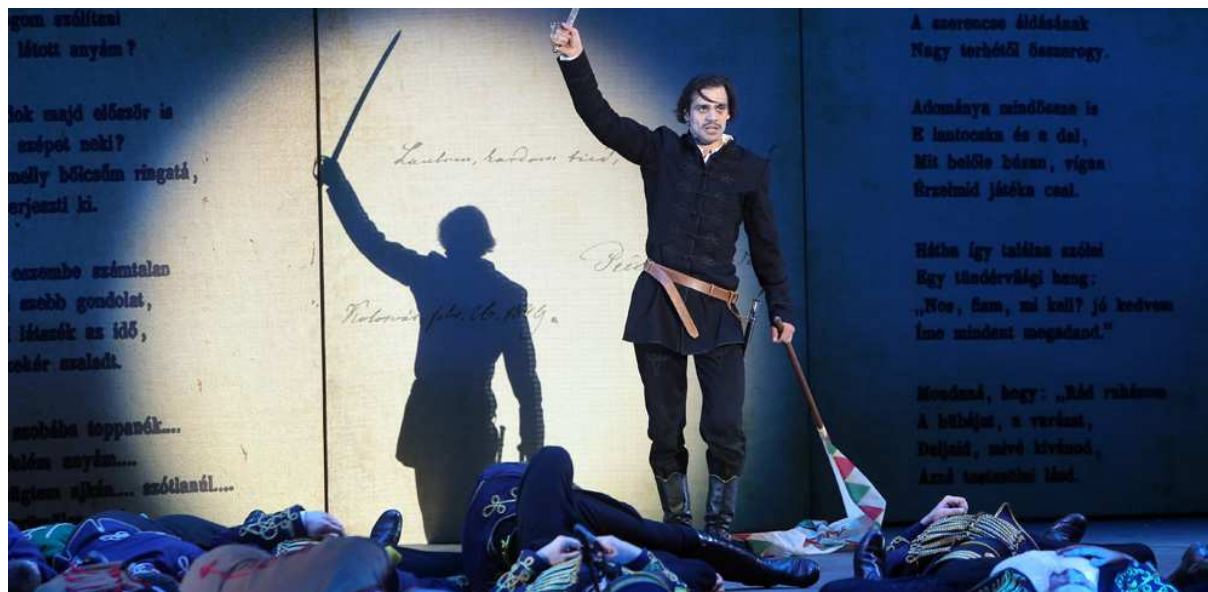
⁷⁰ Szegedi Szabadtéri Játékok: Szabadság, szerelem (honlap)

⁷¹ Néptáncforgatag a REÖK előtt (honlap), Zsuráfszky Zoltán videós interjú (Szabadtéri, honlap)

⁷² Néptáncforgatag a REÖK előtt (honlap), Zsuráfszky Zoltán videós interjú (Szabadtéri, honlap)

⁷³ Szegedi Szabadtéri Játékok: Szabadság, szerelem (honlap)

hogy tökéletesen szavalta el Petőfi verseit, rendkívül harmonikusan mozgott a táncosok között, tehát élt a színpadon, együtt élt a zenével és a tánccal.

12. kép Herczeg Péter a *Petőfi a vitéz* című előadásban

Több jelenetben volt tapasztalható, hogy elindult a harsány, hangos vigasság, erős tánc, majd lehalkult a zene, visszafogottabb lett a tánc, és lassú mozgások alatt Herczeg Péter elkezdte szavalni Petőfi egyik versét, majd újra elindult a vigasság, majd újra lehalkult. Tehát a hangulat és a dramaturgia így váltakozott az előadás során.

Erre jó példa például a második felvonásban a Pilvax jelenetben a *Magyar vagyok* című verseit szavalta el Herczeg Péter verszakonként, és a versszakok között pedig a Nemzeti férfitáncokra virtuóz legényest járt, majd visszafogták a mozdulatokat és a színész köztük járva folytatta a verset. Szerintem ezek nagyon erős képek, egyszóval dramaturgiaiba, és hangulatban is tökéletesen passzoltak egymáshoz a versek és a táncmozdulatok.

Természetesen más jelenetekben máshogy kerültek elő a versek. Például a *Befordultam a konyhába*, vagy a *Nemzeti dal* megzenésített formában került bemutatásra, és erre táncoltak. Tehát nem csak autentikus magyar népdalokra, népzeneire táncoltak, hanem megzenésített versekre is, amik persze főleg a *Befordultam a konyhába* egy népdalra hajaz a hangulatában és így tökéletesen passzolt hozzá a magyar néptánc.

A *Nemzeti dal* esetében már teljesen más a helyzet. Ebben a jelenetben már polgári ruhát viseltek, ami stílusában a XIX. századot próbálta megjeleníteni, valamint nemzeti színű esernyőket használtak, és erre próbálták ráalkalmazni a magyar néptánc néhány mozdulatát,

lépését természetesen egy kifacsart, átváltoztatott módon, az autentikustól, az adatközlők által a néprajzi gyűjtéseken, felvételeken látottaktól eltérően.

Felmerülhet a kérdés, hogy van-e erre szükség. Én azt gondolom, hogy igenis van, mivel az „ősi forrásból” táplálkozik, de mivel haladni próbál a kórral így változtat rajtuk. Szerintem az előadás egyik legerősebb képe ez a jelenet, amikor az esernyőkkel forognak, közben harcolnak, tehát egyszerre megkapjuk a vers szövegét, a táncot, és ennek segítségével pedig visszaidézhetjük a forrongó Pest hangulatát.⁷⁴ Tehát egy pillanatra olyan, mintha megállna az idő, és mindnyájan visszaforognánk majd kétszáz évet, és a 48-as Pestre csöppenünk.

Vajon létezik-e még egy ilyen színházi forma, ahol ennyire erős, beszippantó képet tudunk kapni, és tényleg áttudjuk érezni, az adott szituáció hangulatát. Szerintem a néptánc az egyik legalkalmasabb műfaj erre, és ebben a képben gyakorlatilag minden benne van, ami a mai törekvéseket tükrözi. Ahogy már említettem a múlt, a hagyományok tisztelete, de ezeken való túllendülés, változtatások eszközölése, és ezáltal mind a magyar történelem, irodalom, hagyományok, néptánc bemutatása és megőrzése az utókor számára.

Mindezek mellett más újdonságnak, vagy éppen szokatlan mondható elemek, jelenségek is megjelennek az előadás során, amik mind kitűnő példák lehetnek a változásokra, és a táncszínházi jelleg felerősödésére.

Ilyen jellegű elem például az első felvonás egyik utolsó jelenete, amikor a magyar néptánc kortárs mozdulatokkal, a *Tisza* című vers és Liszt Ferenc egyik zongorajátéka alkot egy hármasságot.⁷⁵ Tehát alapvetően egy néptánc előadásban elhangzik egy komolyzenei mű, amire a táncosok a néptáncból merítkezett kortárs balettre hajazó mozdulatokat végeznek, és mindeközben pedig Herczeg Péter Petőfi *Tisza* című versét szavalja.

Ha az előbbi képet kiemeltem, hogy az mennyire jól mutatja a sokszínűséget, a változásokat, és a lehetőségeket akkor ezt is ki kell. A kritikusabb hangok mondhatják, hogy ennek már vajmi köze van a magyar néptáncához, folklórhoz, de én akkor is úgy gondolom, hogy így az előadás kontextusában olyan erős harmóniát alkot, hogy a nézőket letaglózza a kép, és nagyon sokat ad az előadás hangulatához, valamint megmutatja, hogy a XXI. században milyen sokféle módon lehet viszonyulni a történelmi, népi hagyományainkhoz és azt, milyen sokféle módon lehet a színpadon megjeleníteni.

⁷⁴ Néptáncforgatag a REÖK előtt (honlap), Zsuráfszky Zoltán videós interjú (Szabadtéri, honlap)

⁷⁵ Szegedi Szabadtéri Játékok: Szabadság, szerelem (honlap)

A magyar néptánc mellett más népek táncait is megpróbálták megjeleníteni, amik kapcsolatba hozhatók a Petőfi életművel. Az előadás egy hatalmas nagy szilveszteri-újévi mulatsággal kezdődik, ahol megszületik a kis Petőfi, és ahol szlovák vendégek is vannak, az apja származása révén, így a Nemzeti táncosai által egy ki szlovák etűd is bekerül a mulatságba.⁷⁶

Vagy később, amikor a *János vitéz* kerül bemutatásra, akkor a táncosok egy rendkívül nehéz török táncot tanulnak be, és azt török zenére adják elő.⁷⁷ Egyszóval, ha a helyzet megkívánja akkor a Nemzeti táncosai nem magyar néptáncot is képesek megtanulni, és bemutatni. De, ami a lényeg, hogy mindezek a kis etűdök nem lógnak ki az előadásból, vagy éppen nem akasztják azt meg. Persze azt el kell mondani, hogy az autentikustól már nagyon messze van, de ezért mondtam korábban, hogy ettől már elszakadtunk, sokat formálódott a játékos hagyomány, de akkor is mindennek az alapja a hagyományok csak már másmilyen formában jelennek meg.

13. kép Jelenet a *Petőfi, a vitéz* című előadásból

Ha már a János vitéznél tartunk, akkor fontosnak tartom megemlíteni, hogy az alkotók egy nagy „gyermeksereget” is bevontak a produkcióba,⁷⁸ valamint szegedi és Szeged környéki amatőr együttesek is csatlakoztak az előadáshoz.⁷⁹ Ebből kifolyólag a Tiszavirág Néptáncgyesület is részt vett az előadásban, amiben én is táncolok, így én magam is részt vehettem benne, ami hatalmas élmény volt a számomra, így a személyes tapasztalataimat is be tudom vonni az elemzésbe segítségül.

Abból kiindulva, hogy számomra mekkora élményt adott, hogy egy ekkora, nagyszabású produkcióban részt vehettem, én úgy gondolom, hogy a gyerekek és amatőr felnőtt táncosok

⁷⁶ Néptáncforgatag a REÖK előtt (honlap), Zsuráfszky Zoltán videós interjú (Szabadtéri, honlap)

⁷⁷ Néptáncforgatag a REÖK előtt (honlap), Zsuráfszky Zoltán videós interjú (Szabadtéri, honlap)

⁷⁸ Néptáncforgatag a REÖK előtt (honlap), Zsuráfszky Zoltán videós interjú (Szabadtéri, honlap)

⁷⁹ Szegedi Szabadtéri Játékok: Szabadság, szerelem (honlap)

felkérése és bevonása egy ilyen jellegű előadásba nagyon jó törekvés minden szempontból. Alapvetően egy életre szóló élménnyel lesznek gazdagabbak, valamint a népszerűség szempontjából is fontos szerepe van.

Gondoljunk bele, hogy mit jelent egy hat-nyolc éves gyereknek, hogy a Nemzeti táncosaival készülhet egy előadásra, ők jönne betanítják nekik a koreográfiát, és utána egy hatalmas színpadon táncolhatnak közel négyezer ember előtt. Ezáltal kap egy olyan erős motivációt és kapcsolódási pontot a magyar néptánchoz, amit sosem fog elfelejteni, számára örök emlék lesz, és még inkább a néptánc felé fog fordulni, hogy legközelebb is részese legyen egy ilyen csodának. Sőt azt gondolom, hogy ez egy felnőtt számára is akkora motiváció, hogy jobban a néptánc felé fog fordulni, komolyan fogja venni a feladatot, vagy éppen impulzust kap arra, hogy ezt professzionálisan végezze, és a maga is népszerűsítse a magyar néptáncot, bár én ezt úgy vélem, hogy amatőr szinten is ezt csináljuk, amikor fellépéseink vannak legyen az egy nagy fesztivál, vagy egy falunap.

14. kép Gyermekek a Petőfi, a vitéz című előadásban

A kitekintés után térjünk vissza az előadás újításainak a vizsgálatához. A más népek tánca mellett még egyéb polgári táncok is megjelennek. A második felvonás első képei, amelyek már a polgári Pesten játszódnak a forradalom kitörése előtt, a Pilvaxban már Walzert, vagy éppen

Palotást táncolnak.⁸⁰ Ezt a hangulatot idézi vissza a Nemzeti is, amikor ők is keringőt, vagy Palotást táncolnak. Természetesen ezek után, amikor a forradalmi hangulat erősödik már odacsapnak, és elindul egy erőteljes, virtuóz tánc, ami már az autentikus tánchoz nagyon közel áll, csak az ösztánc és erőteljessége miatt érezhetjük, hogy a showszerűség felerősödik.

Egyszóval jól látszik, hogy megférnek egymás mellett a különböző népek tánca, a különböző stílusú táncok, úgymint a keringő vagy a kortárs, valamint a magyar néptánc különböző megjelenési formái is, mint például a folklorisztikailag hiteles, az autentikustól elszakadó, virtuóz, showszerű, lelassított, felgyorsított, és mindezek fúzióba lépnek egymással, valamint Petőfi munkásságával és életével és az adott kor hangulatával.

Azt kell mondani, hogy Zs. Vincze Zsuzsa és Zsuráfszky Zoltán alkotása,⁸¹ az elmúlt évek egyik legjelentősebb néptánc bemutatója, mivel a fentebb említett rendkívül színes elemeknek a tökéletes harmóniáját tudták létrehozni a dramaturgia és a tánc segítségével, valamint az elmúlt évek törekvései is jól látszanak benne, és ezeket jelen esetben többé kevésbé sikerült is megvalósítaniuk.

Én úgy gondolom, hogy rendkívüli módon szüksége van a mai Magyarországnak az ilyen vagy ehhez hasonló előadásokra, mivel egy fogyasztható köntösben kerülhetett kapcsolatba szellemi és kulturális örökségünk minden válfajával. Az ilyen előadások segítségével még van egy kis remény arra, hogy ez az örökség fennmaradjon, vagy ismert maradjon. Ezt egyébként nem csak a magyar néptáncra értem, hanem a magyar irodalomra is. Valószínűleg fenn fognak maradni a rögzítések miatt, csak az a kérdés, hogy milyen mértékben maradnak ismertek és népszerűek. Ebben a törekvésben tud segíteni a *Petőfi, a vitéz*, amit mindenki tudnék ajánlani, mivel akik látták azok véleményem szerint egy csodát láttak a Szabadtérin.

⁸⁰ Néptáncforgatag a REÖK előtt (honlap), Zsuráfszky Zoltán videós interjú (Szabadtéri, honlap)

⁸¹ Szegedi Szabadtéri Játékok: Szabadság, szerelem (honlap)

A néptánc megjelenése más zenés-színházi előadásokban

Miután megvizsgáltam a profi néptáncegyüttesek előadásait és a magyar kultúrához való viszonyukat, egy konkrét előadás elemzésének a segítségével, egy teljesen más jellegű dolgot szeretnék az elemzésem tárgyává tenni. Szeretném azt megvizsgálni, hogy a magyar néptánc milyen módon jelenik meg más zenés-színházi előadásokban, más táncegyüttesek táncában, tánc kultúrájában és ennek milyen hatása van a konkrét előadásra, a magyar néptánc népszerűségére és a megőrzésre.

Vizsgálataim során, valamint korábbi színház élményem alapján azt a következtetést vontam le, hogy számtalan például musicalt vagy éppen valamilyen modern táncot táncoló együttes mozgáskultúrájának alapja a néptánc, és ebből kifolyólag nem egy musical vagy más színházi előadás alapja a néptánc.

Először nézzük meg az ilyen jellegű együtteseket. A két legjelentősebb az ExperiDance és a VáriDance, akik saját maguk is büszkén vallják, hogy a magyar néptánc elemeiből merítkeznek és azt felhasználva készítik el az előadásaikat.

Az ExperiDancet 2000-ben alapították, a vezetője Román Sándor,⁸² és teljes mértékben elhivatottak a magyar néphagyományok népszerűsítésére bel- és külföldön egyaránt, mindezt ötvözve nemzetközi és kortárs táncokkal, modern színpadi formában, és magas művészi színvonalon.⁸³ Ebből következik, hogy repertoárjuk rendkívül színes. Náluk már nem olyan előadásokat kell keresni, amely valamilyen népszokást dolgoznak fel, hanem választanak valamilyen történelmi vagy éppen kortárs témát vagy művet és ahhoz készítenek egy táncos előadást,⁸⁴ amiben nagy szerepet kap a magyar néptánc is.⁸⁵ Például készült előadás a *Toldi*-ből, a *Monte Christo gróffjából*, az *Omega életműből*, a *Liliomfi*-ből, vagy *Nostradamus*-ról.⁸⁶

Egyszóval az ExperiDance hitvallása, repertoárja és népszerűsége, amit a számtalan külföldi turné mutat, hogy az általam felállított hipotézist ők is egyértelműen meg tudják erősíteni, mivel nagy szerepet töltenek be a magyar kultúra ápolásában, ha még ezt ilyen sajátos módon is teszik. Ezáltal a társadalom azon nagy hányadához is eljut a néptánc, akik eddig semmilyen

⁸² ExperiDance: Történet-Hitvallás (honlap)

⁸³ ExperiDance: Történet-hitvallás (honlap)

⁸⁴ ExperiDance: Repertoár (honlap)

⁸⁵ ExperiDance: Repertoár (honlap)

⁸⁶ ExperiDance: Repertoár (honlap)

kapcsolatba nem kerültek vele, mert nem gondolták azt, hogy nekik el kellene menniük egy néptáncelőadásra.

15. kép ExperiDance

Hasonló közvetítői szerepet tölt be a VáriDance,⁸⁷ csak ők is egy kicsit másképpen. Mindenki egy kicsit másképp nyúl, viszonyul a kérdéshez, de a lényeg az ugyanaz. A mindig hangsúlyozott szempont, ami vizsgálati téma is, hogy a céljuk a magyar néphagyományok népszerűsítése és megőrzése.

Többen úgy vélik, hogy ezek az együttesek és az előadásaik már nem töltenek be fontos szerepet a népszerűsítés szempontjából, és azt gondolják, hogy ennek már csak vajmi köze van, ahhoz, amit az előző évszázadban az etnográfusok, a szakemberek a kis falukban összegyűjtöttek. Persze valamilyen szinten lehet igazat adni nekik, hisz nyilvánvaló, hogy nem azt a táncot jelenítik meg, hanem egy átalakított valamit. De minden kritika ellenére azt tudom megállapítani, hogy igenis szükség van rájuk a népszerűsítés szempontjából, de az is igaz, hogy jobb lenne, ha a társadalom megismerné az archív felvételeket, de sajnos ez a mai modern világban már elképzelhetetlen.

⁸⁷ VáriDance: Hitvallás (honlap)

Nem lehet ezekre az együttesekre azt hibaként felróni, hogy megpróbálnak haladni a korral, érdekes és népszerű témákat választani, amikhez koreográfiákat akarnak készíteni, és mindezt úgy, hogy ehhez felhasználják a magyar néptáncot, és ezt népszerűsíteni szeretnék. Szóval már az elhivatottságot is értékelni kell, mert sokakban már ez sincs meg. Örüljünk annak, hogy a kultúrának annyira színes, hogy például egy amerikai musical táncos alapját is meg lehet ágyazni a magyar néptánc elemeivel, és ennek köszönhetően ugyan egy új, modern formában, de el lehet juttatni a folklórt széles körben.

A VáriDance egy tíz éve alapított fiatal, és energikus együttes, melynek vezetője a Harangozó Gyula díjas Vári Bertalan.⁸⁸ Mint említettem egy kicsit másképp működik, mint az ExperiDance. Természetesen a VáriDancenek is van számtalan saját előadása, de nagyon gyakori, hogy például színházi musical bemutatókhoz is biztosítják a magas szintű táncos háttért.⁸⁹

A saját bemutatók is rendkívül széles körben mozognak, aminek hitvallásuk alapján természetesen a magyar néphagyomány, és a célja a népszerűsítés.⁹⁰ Náluk fellelhetőek olyan előadások, amik nagyon közel állnak a néptáncokhoz, mint például a *Magyar Táncrapszódia*, de a lehető legmesszebb elrugaszkodnak.⁹¹ *János vitéz*, *Aliz Csodaországban*, *Backstage*, *Rómeó és Júlia*, *Kármén*, *TáncCirkusz*.⁹² Csak néhány cím a repertoáron lévő előadásokból, ami jó prezentálja, hogy milyen műfaji körökben mozognak.

Mindezek mellett, ahogy már említettem számtalan zenés-színházi előadásban működtek közre, úgy, mint a *Hegedűs a háztetőnben*, az *Apáca showban*, az *István, a királyban*, a *Kőműves Kelemenben*, a *Mágnás Miskában*, az *Ének az esőben*, vagy éppen a *Chicagóban*.⁹³

Sőt tavaly a társulat készített egy előadást az Átriumban, Alföldi Róbert és Vári Bertalan rendezésében és koreográfiájával *Frivol* címmel,⁹⁴ ami gyakorlatilag az egész folyamat csúcspontjai is lehet, hisz egy budapesti színház repertoárjára bemutatóként felfér egy magyar néptánc elemeit kortársra formáló táncjáték.⁹⁵

⁸⁸ VáriDance: Társulat (honlap)

⁸⁹ VáriDance: Repertoár (honlap)

⁹⁰ VáriDance: Repertoár (honlap)

⁹¹ VáriDance: Repertoár (honlap)

⁹² VáriDance: Repertoár (honlap)

⁹³ VáriDance: Repertoár (honlap)

⁹⁴ Átrium: Frivol (honlap)

⁹⁵ Átrium: Frivol (honlap)

A Frivol műfajai besorolása az, hogy kortárs néptánc⁹⁶, ami szerintem egy nagyon izgalmas jelző, hisz felmerülhet a kérdés, hogy lehet valami egyszerre népi, hagyományos és modern, azaz kortárs. Ez a paradoxon tökéletesen összefoglalja a 21. századi törekvéseket a népszerűsítés szempontjából, hisz ez egy olyan előadás, ahol egyszerre van jelen a magyar néptánc, népviselet és népszokások, kortárs társadalmi problémákkal, szituációkkal, tánccal és viselettel.⁹⁷

16. kép VáriDance Frivol című előadása

Szóval a Frivol lehet a tökéletes példa arra, hogy van létjogosultsága a magyar néptáncnak napjainkban is, és az ilyen jellegű előadásoknak is, annak ellenére, hogy a kissé elvakult néptáncos szakmai vezetés ezt nem feltétlenül nézi jó szemmel, de én úgy vélem, hogy a jó cél érdekében meg kell, hogy férjen egymás mellett az autentikusságra törekvő profi és amatőr együttesi lét, ezekkel a kísérletező és újító társulatokkal és előadásokkal is.

Miután megvizsgáltunk két országosan is jelentősnek titulálható társulatot, akkor még két alkotóról, színházcsinálóról szeretnék értekezni, akik szintén előszeretettel alkalmazzák a magyar néptáncot színházukban.

Az egyik rendező, a fentebb említett Alföldi Róbert. Szerintem az ő színházi munkásságában is a *Frivol*ban csúcsosodott ki a néptánc felhasználása.⁹⁸ Korábban is számos zenés előadásához

⁹⁶ Átrium: Frivol (honlap)

⁹⁷ Átrium: Frivol (honlap)

⁹⁸ Átrium: Frivol (honlap)

nyúlt vissza a néptáncos gyökerekhez, és gyakran dolgozott együtt a VáriDance táncművészeivel és koreográfusával Vári Bertalannal.⁹⁹ Tehát itt is látszik, hogy a *Frivol* csak a csúcspontja volt minden tekintetben ennek a kooperációnak.

Alföldi több monumentális, például gyakran a Szegedi Szabadtéri Játékokra készülő előadáshoz is a magyar néptáncot alkalmazta. Például a 2013-as jubileumi *István, a királyhoz*,¹⁰⁰ vagy ugyan ebben az évben Budapesten bemutatott *Kőműves Kelemenhez*,¹⁰¹ de még a 2017/18-ban játszott *Hegedűs a háztetőnhöz* is segítségül hívta a magyar néptánc elemeit.¹⁰² Természetesen mondjuk a Kőműveshez népi mivolta miatt könnyebben tudta a néptánc elemeit megjeleníteni, de még a Hegedűs esetében is sikerült tökéletesen ötvözni a zsidó, klezmer elemeket a magyar néptánc elemeivel.

17. kép Kőműves Kelemen

Szóval gyakorlatilag bármilyen műfajú, stílusú előadáshoz passzol a magyar néptánc, és az hasznosítható is. Felmerülhet a kérdés, hogy ez mennyiben segíti a népszerűsítést és a megőrzést. Az egyértelmű, hogy a népszerűségét nagy mértékben segíteni tudja, hisz ezek az

⁹⁹ Átrium: Frivol (honlap)

¹⁰⁰ Szegedi Szabadtéri Játékok: Archívum (honlap)

¹⁰¹ Kőműves Kelemen, RaM Colosseum, theater.hu

¹⁰² Szegedi Szabadtéri Játékok: Archívum (honlap)

előadások az ország legnagyobb színpadjain jelennek meg, a legjobb alkotók közreműködésével, tehát így elég széles körhöz jutnak el, azaz mondhatjuk, hogy a kulturális örökségünk felkerül a legnagyobb színpadokra, a legnagyobb közönség elé.

A megőrzés már egy sokkal nehezebb kérdés. A vizsgálatok után azt tudom megállapítani, hogy azért valamelyest segítik a megőrzést. Tehát nem gondolom azt, hogy ártanának a magyar néptáncnak ezzel, és semmilyen pozitív hatása nem lenne. Mivel sok emberhez eljut, így sok ember látja, hogy milyen virtuóz, és látványos mozdulatok voltak, és hátha ennek köszönhetően megnéz egy néptánc előadást is, gondolva, hogy ha már ilyen alkotók is használják, valamint ehhez a sikeres darabhoz is passzolt, akkor az biztos nem lehet rossz. Így talán segíti a továbbélést és a megőrzést.

Mindezek mellett én egyértelműen tudom támogatni ezen előadásokat és alkotókat, mivel szerintem bármilyen formában is, de szükség van arra, hogy néphagyományunk megőrződjön és ebben bármilyen jellegű megjelenési forma segíthet.

Mielőtt áttérnénk a következő fejezetre még egy alkotóról beszélnünk kell. Ez az alkotó nem más, mint Pintér Béla,¹⁰³ aki talán az egyik legjelentősebb olyan alkotó, aki darabjaihoz sokat merít a népszokásokból, dalokból és táncból.¹⁰⁴

Természetesen sok előadásában is megjelennek az ilyen jellegű elemek, de legjobban talán a *Parasztoperában*,¹⁰⁵ ami egyébként az egyik legnagyobb sikere is. Ebben az előadásban hangsúlyosan jelenik meg a népi jelleg. Egy vidéki, paraszti család kerül fel a színpadra, a téma, ami egy esküvő előkészületeit mutatja be szintén a népi jellegét erősíti. Mindeközben a szereplők népdalokat énekelnek és néptáncos mozdulatokat tesznek.¹⁰⁶

¹⁰³ Pintér Béla és Társulata: Bemutakozás (honlap)

¹⁰⁴ Pintér Béla és Társulata: Bemutakozás (honlap)

¹⁰⁵ Pintér Béla és Társulata: Repertoár (honlap)

¹⁰⁶ Pintér Béla és Társulata: Repertoár (honlap)

18. kép Parasztopera

Tehát Pintér Béla rendezéseiben a társulatával rendkívül népszerűvé teszi, így széles körhöz eljuttatja a magyar népi hagyományokat, ezzel hozzájárulva a megőrzéshez. Mi több jól látszik, hogy van igény a nézők felől a népies motívumokra csak azokat okosan és átformálva, modernizálva kell megjeleníteni a színpadon.

Összeségében leszögezhetjük, hogy minden negatív felhang és vita ellenére szükség van az olyan társulatokra, alkotókra, és előadásokra, amik és akik valamilyen innovatív formában felhasználják a kulturális örökségünk gyöngyszemeit.

A személyes élményeim

A kutatásom anyagának bemutatása során szeretném röviden bemutatni a személyes motivációmat, élményeimet, tapasztalataimat, amit a magyar néptáncról szereztem.

A szüleim támogatásának köszönhetően immáron tizenhét éve néptáncolok, előbb a nagy múltú Szeged Táncgyűttesben, majd pedig a szétválás óta, 2016-tól a Tiszavirág Néptáncgyűttesben. Ez idő alatt rengeteg élményben lettem részem, és számos olyan dolgot is megtapasztaltam és kaptam róla információt, amit a kutatásomban feszegettek.

Így nagyjából tisztában vagyok az amatőr egyesületek helyzetével, a szakmai elvárásokkal, és a népszerűsítés, megőrzés milyenségével. Ezeket szeretném bemutatni.

19. kép Tiszavirág Néptáncgyűttes

A szakma alapvetően egy amatőr együttestől az autentikusságot, folklorisztikai hitelességet várja el. Számtalan megmérettetés van, ahol az együttesek szakmai zsűri elé kerül, úgymint a Minősítő, az Antológia, és vannak szakmai fesztiválok is. Itt a zsűri ezeket a szempontokat hangoztatja legjobban.

Mondhatjuk, hogy a hitelesség, az adott stílus lehető legtökéletesebb elsajátítása az alapja minden. Ezt követi csak minden más szempont, mint például a dramaturgia, a táncszínház. Bizony amatőr szinten is hatalmas jelentősége van a dramaturgiának, a történet mesélésnek, a táncszínházi elemek megjelenésének és a mondanivalónak, hasonlóan a profi együttesekhez. Ez egy jól látható tendencia, hisz ezeken a szakmai fesztiválokon azok tudják elérni a legjobb minősítéseket, akik mind egyszerre képviselnek egy magas színvonalú, hiteles tánctudást és emellett mondanivalóval, és témával állnak elő.

Nagy kérdés a szakmában, hogy például a hitelességet felül írhatja-e a dramaturgia. Igen van rá példa, hogyha például egy adott műsor dramaturgiai szerkesztése és mondanivalója annyira erős, akkor el tekintenek attól, hogy maga a tánc nem feltétlen tökéletesen autentikus, ha az a dramaturgiát szolgálja.

Két-három évente van az együtteseknek lehetősége Országos Minősítőn részt venni, ahol egy öt tagú szakmai zsűri százötven pontban értékeli és ezáltal minősíti a produkciókat. Ebben a pontrendszerben minden szempont ugyanannyit ér, azaz például a folklorisztikai hitelességre, színpadi jelenlétre, dramaturgiára, koreográfiai szerkesztettségre, ének-zenei milyenségre, és a viseletek hitelességére is ugyanannyi pontot lehet kapni. Tehát jól látszik, hogy a tánc és a dramaturgia már amatőr szinten is egy szintre került gyakorlatilag.

Mi a Tiszavirággal az elmúlt három évben kétszer is voltunk minősülni, előbb 2019-ben, majd pedig idén és mindkét alkalommal kiválóan minősültünk, de mindkét esetben egy nagyon más jellegű műsorral. Az első esetben inkább a dramaturgiai szál volt erősebb, persze nem elhanyagolva a táncot sem, a második alkalommal pedig inkább a tánc volt erősebben, semmint a dramaturgia. De mindkét műsort kiválóra minősítette a zsűri, ami azt mutatja, hogy mindkét elemre szükség van, és mindkettőt díjazzák, de ha az egyik nagyon gyenge, akkor semmi esély sincs a jó eredményre.

Szóval azt gondolom, hogy amatőr szinten is vannak egyértelmű változások, de az vitathatatlan, hogy az autentikus néptánc elvülhetetlen szerepe és jelentősége van, ami szerintem üdvözlendő, hisz mi egy magyar néptáncal foglalkozó együttes vagyunk, tehát minden körítés mellett a magyar néptánc megtanulása és bemutatása a főfeladatunk.

Vajon mennyire lehet sikeres az amatőr mozgalom a megőrzés és népszerűsítés szempontjából? Azt tudom megállapítani, hogy az egyik legmeghatározóbb szerepet töltik be ebben a folyamatban. Hisz itt egy közösség épül, ahol kisgyermek kortól kezdve a magyar kultúrával, hagyományokkal kerülünk szoros kapcsolatba, és kezdünk megismerkedni. Annál jobban nem

tudjuk megőrizni a hagyományainkat, mint hogy azokat űzzük, csináljuk, tesszük ezt egy nagy családban, egy közösségben, és ezt színpadon még be is mutatjuk, és ezzel közönséghez próbáljuk eljuttatni.

Mindenki, főleg a gyerekeknek azt tudnám javasolni, hogy csatlakozzunk egy amatőr együtteshez, és ápoljuk, tanuljuk meg a táncunkat, ha ez ma már nem is annyira menő, mert ez a gyökerünk, és így tudjunk magunkat, kultúránkat, történelmünket megismerni, valamint szellemi és kulturális örökségünket megőrizni az utókór számára.

A kutatás konklúziója

Az elemzés végén szeretném összefoglalni a kutatásom tárgyát, észrevételeimet, tapasztalataimat, állításaimat és értékelnem a hipotézisem helyességét.

Leszögezhetjük, hogy a hipotézisem bizonyításra lelt, ami azt jelenti, hogy az említett példák, változások, az autentikustól való elszakadás nem azt eredményezi, hogy elfordulunk a magyar néptáncról, és az a feledés homályába fog merülni, hanem pont ellenkezőleg minden olyan innovatív elképzelés, ami a múltat, a tradíciót tiszteletben tartja az segíti a magyar néptánc népszerűsítését, és megőrzését.

Tehát nem csak a múlt századi autentikusnak titulált előadások, hanem napjaink művészi, show jellegű, táncszínházi produkciói ugyanúgy hozzáadnak az ápolás folyamatához, továbbá ezt segítik a más jellegű előadások is, amikben valamilyen formában szerepet kap a magyar néptánc. Csak értelemszerűen más módon állnak hozzá, de ha az színvonalas és rengeteg munkával született meg, azaz mondhatjuk, hogy egy művészi produktum született akkor ezeket a törekvéseket igenis el kell ismerni.

Sőt nem csak a profi alkotó csapat és társulat képes erre, hanem a közösség lehet a legnagyobb megőrző erő. Napjaikban nem annyira népszerű táncba járni, vagy éppen egy amatőr táncgyüttesnek a tagja lenni, de azért szerencsére vannak kivételek, mert elég sok fiatal, kamasz jár el néptáncolni, csak ebből kellene több. Valahogy ezt a formát kellene népszerűbbé tenni, mert itt lehet elérni a legnagyobb eredményeket. Az amatőr közösségek erejénél szerintem nincs nagyobb, és mindenkinek, aki valamilyen módon ápolja és tiszteli a hagyományokat a legnagyobb elismerés jár.

Tehát összességében elmondható, hogy szükség van a magyar szellemi és kulturális örökség megőrzésére, és ezt a folyamatot segítő, támogató személyeket és intézményeket a módtól függetlenül el kell ismerni és támogatni kell.

Egyszóval kijelenthetjük, hogy a táncszínházé a jövő, a jelen kihívásaira reagálni kell, haladni kell természetesen a korrallal, de nem szabad elfelejteni a múltat, a hagyományokat, tehát egy előadás, egy alkotás során egyszerre kell törekedni a tradícióra, és az innovációra is.

Tehát szükséges változtatásokat eszközölni, de ezt úgy kell tenni, hogy mindeközben a hagyományokat, az elődjünket tiszteletben tartjuk. A táncszínházi elemeket, témát, történetmesélést, más jellegű táncmozdulatokat annyira szervesen kell beépíteni az előadásba, ha néptánc bemutatóról van szó, mint ahogy azt a *Petőfi, a vitéz* esetében megtörtént.

Felhasznált irodalom

Táncház50, Történetek a táncházmozgalom fél évszázadából, szerkesztő: Jávorszky Béla Szilárd, Kossuth Kiadó, Budapest, 2022

Magyar Néprajzi Lexikon: Tánc kutatás (szócikk)

Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez IV. kötet, szerkesztő: Tóvay Nagy Péter, in.: Táncművészet és Tudomány, Magyar Táncművészeti Egyetem, Budapest, 2020

20 éves a Nemzeti Táncszínház. Jubileumi művészeti album, szerkesztő: Hajnal Ágnes, Kocsis Ágota, Budapest, 2021

60 éves a Honvéd Táncszínház, színház.hu, Magyar Színházi Portál, 2009
https://szinhaz.hu/2009/04/24/60_eves_a_honved_tancszinhaz

Jávorszky Béla Szilárd: A magyar folklór története, Kossuth Kiadó, Budapest, 2013

Pesovár Ernő: Tánc hagyományunk történeti rétegei, a magyar néptánc története, Berzsenyi Dániel Főiskola, Szombathely, 2003

Tímár Sándor: Néptáncnyelven, Püski Kiadó, Budapest, 2003

Martin György: Magyar tánc típusok és tánc dialektusok, Planétás Kiadó, Budapest, 1995

Mészöly Gábor: Honvéd Együttes – 70 év művészet és történelem, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019.

Váradi Levente: Végtelen motívum. Hetvenéves a Magyar Állami Népi Együttes, Hagyományok Háza-MMA, Budapest, 2021.

Péter Mária: Eleven történet. A Duna Művészegyüttes és előadóegyüttese, Duna Palota Nonprofit Kft., Budapest, 2013.

Néptáncforgatag volt a REÖK előtt, Délmagyarország, 2022.

<https://www.delmagyar.hu/vezeto-hirek/2022/05/neptancforgatag-volt-a-reok-elott>

Felhasznált honlapok

Magyar Állami Népi Együttes

<https://hagyomanyokhaza.hu/hu/mane>

Nemzeti Táncegyüttes

<https://mnte.hu/>

Duna Művészegyüttes

<https://dunamuveszegyuttes.hu/>

VáriDance

<http://varidance.hu/>

ExperiDance

<https://www.tbprod.hu/>

Átrium – Frivol

<https://atrium.hu/eloadasok/frivol>

Nemzeti Táncszínház

<http://www.nemzetitancszhaz.hu/>

Nemzeti Színház

<https://nemzetiszhaz.hu/>

Pintér Béla és Társulata

<https://pbest.hu/>

Szegedi Szabadtéri Játékok

<https://www.szegediszabadteri.hu/>

Felhasznált képek

1. kép Martin György Mátyás István Mundruccal, Kalotaszeg, 1950-es évek

<https://www.martinszovetseg.hu/wp-content/uploads/2017/01/mundruc-martin-korniss.jpg>

2. kép Martin György, Pálfi Csaba, Maác László gyűjtés közben Encsencsen, 1958

http://tanchaz.hu/images/2018/maacz_martin.jpg

3. kép Novák Ferenc „Tata” erdélyi gyűjtésén, 1972

<https://cdn.blog.hu/ku/kulturpart/2021/2021-10-4/1920.jpeg>

4. kép Jelenet a Honvéd Együttes egyik előadásából, 1950-es évek

<https://papageno.hu/wp-content/uploads/2019/09/Honv%C3%A9d-Arch%C3%ADv-2-e1568212740816.jpg>

5. kép Jelenet a Magyar Állami Népi Együttes *Ecseri lakodalmas* című előadásából, 1952

<https://archivum.mtva.hu/images/medium/MTI-FOTO-NnQweWRIdFdhZTMwQlhxVWIPTTRHdz09.jpg>

6. kép Halmos Béla és Sebő Ferenc az első táncházban, Budapest, 1972

<https://m.blog.hu/re/recorder/image/filmrecorder/tanc2.jpg>

7. kép Táncháztalálkozó a Papp László Budapest Sportarénában, 2022

<https://metropol.hu/wp-content/uploads/2022/03/8722621OrszagosTanchaztalalkozoesKirakodovasar2022Budapest.jpg>

8. kép Jelenet a Magyar Állami Népi Együttes 70 éves jubileumi műsorából

https://mandiner.hu/attachment/0487/486521_nyito.jpg

9. kép Jelenet a Duna Művészegyüttes *Memento* című előadásából, amely a gulág történetét dolgozza fel a magyar néptánc segítségével

https://www.magjarszo.rs/get_img?ImageWidth=738&ImageHeight=452&ImageId=81214

10. kép Jelenet a Magyar Nemzeti Táncegyüttes *Huszártánc* című előadásából, melyet 2022-ben mutattak be több alkalommal a Sándor-palota előtt

<https://behir.hu/web/content/media/2022/07/husz%C3%A1rt%C3%A1nc-800x450.jpg>

11. kép Jelenet a Nemzeti Színház *Egri Csillagok* című előadásából, melyet a Magyar Nemzeti Táncegyüttessel közösen készítettek, melyhez 2022-ben az MVM Dome-ban számos amatőr együttes is csatlakozott

https://nemzetiszhaz.hu/uploads/images/2022_2023/Egri_csillagok_Dome/Eloadas_mvm/net_Egri_MVM_eloadas_eorifoto-1134.jp

12. kép Herczeg Péter éppen Petőfi egyik versét szavalja a *Petőfi, a vitéz* című előadásban, jól látszik, hogy nem csak elszavalja a verset, hanem szerves részét képezi az előadásnak

https://szegedma.hu/wp-content/uploads/2022/07/SAC_9744-1.jpg

13. kép Jelenet a *Petőfi, a vitéz* című előadásból, ahol éppen a *János vitéz* elevenedik meg a színen, és a táncosok huszár jelmezben vannak, és a népszerű, már-már show jellegű huszártáncot jelenítik meg

https://gondola.hu/hirek/289183-Szabadsag_szerelem_8211;_Szegeden.html

14. kép Gyermek táncosok a *Petőfi, a vitéz* című előadásban, ahol éppen a *János vitéz* egyik jelenetét adják elő, gyermekjátékokkal, énekkel, táncsal

https://i0.wp.com/cornandsoda.com/wp/wp-content/uploads/2022/06/IMG_4962-scaled.jpg?fit=1024%2C683

15. kép Jelenet az ExperiDance *Gyöngyhajú lány balladája* című előadásából, melyet az Omega dalaiból készítettek, és 2016-ban mutattak be RaM Colosseumban

<https://fonixinfo.hu/wp-content/uploads/2018/04/121A2614.jpg>

16. kép Jelenet a VáriDance *Frivol* című előadásából, melyet az Átriumban mutattak be 2021-ben, Alföldi Róbert rendezésében

https://atrium.hu/application/upload/show/Frivol_00217.jpg

17. kép Jelenet a *Kőműves Kelemen* című előadásból, melyet 2013-ban mutattak be a RaM Colosseumban Alföldi Róbert rendezésében, ahol a magyar néptánc elemeit a produkció szerves részévé tette

<https://www.theater.hu/sorozatkep/jelzo/150752.jpg>

18. kép Jelenet a Pintér Béla és Társulata által alkotott és bemutatott *Parasztopera* című előadásból, ahol a produkció mozgatórugója a magyar néptánc és népszokások

<https://pbest.hu/wp-content/uploads/2017/09/Parasztopera10-300x300.jpg>

19. kép Jelenet a Tiszavirág Néptáncgyűttes mezőszéki táncokból készült koreográfiájából, amelyet a szegedi Martin György Néptáncfesztiválon mutatott be 2017-ben, és melyben a magyar néptánc elemei mellett hangsúlyos szerepet kaptak a táncszínházi jegyek

<https://szeged.hu/img-cache/1/6/5/7/0/1657014269-pph-temp-lf4uqj-jpg-20220705-1200-900-90-zc.jpg>